

การอนุรักษ์พุทธประติมากรรมหินทรายใน
พิพิธภัณฑสถานเวียงพายว (วัดลี)
Preservation of Buddhist Sandstone Sculpture in
Wiangphayao Museum (Wat Lee)

พระวิมลญาณมุนี (บุญชื่น ฐิตธมโม)
Phrawimonyanamuni (Boonchuen Thitadhammo)

วัดลี อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
Wat Lee, Phayao Province

Corresponding Author, E-mail: wimonboon9@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและประเภทของพุทธประติมากรรมหินทราย รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเวียงพายว (วัดลี) และกระบวนการอนุรักษ์พุทธประติมากรรมหินทรายของพิพิธภัณฑสถานเวียงพายว งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารด้วยการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ รายงาน การวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง และเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักวิชาการด้านพุทธศิลป์ นักโบราณคดี และปราชญ์ท้องถิ่นที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการแกะสลักหินทราย

ผลการวิจัยพบว่า ช่างอินเตียได้มีอิทธิพลต่อศิลปะขอม จากนั้นได้แพร่มาถึงช่างศิลป์สกุลช่างพะเยา โดยมีประเภทของพุทธประติมากรรมต่าง ๆ เช่น การแกะสลักโดยใช้วัสดุหินทราย ซึ่งเป็นวัสดุที่มีความคงทนแข็งแรงอย่างมาก สำหรับการการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเวียงพายว ได้ริเริ่มโดยพระวิมลญาณมุนี เจ้าอาวาสวัดลี ซึ่งเก็บรวบรวมพุทธประติมากรรมหินทรายไว้ในวัด ต่อมาได้จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานขึ้น ส่วนกระบวนการอนุรักษ์ได้มีการจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ รักษาอย่างถูกวิธีตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (ฉบับแก้ไข) แต่ระเบียบการบางอย่างก็ไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากร อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ได้บริหารจัดการโดยให้

ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการดูแลรักษา มีการอบรมให้ชาวบ้านวัดลีได้เป็นมัคคุเทศก์ อันแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัดของสังคมไทยที่เกื้อกูลส่งเสริมกัน และเป็นพลังชุมชนที่ร่วมกันอนุรักษ์พุทธศิลป์ปะห็นทรายของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุโขทัย อันก่อให้เกิดประโยชน์มหาศาลต่อผู้ที่สนใจเรียนรู้ภูมิปัญญาของบรรพชนในอดีต

คำสำคัญ: พุทธประติมากรรม; ประติมากรรมหินทราย; พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุโขทัย

Abstract

The objectives of this research article are to study as follows: 1) the history and the types of Buddhist sandstone sculpture; 2) the concept of establishing Wiangphayao museum (Wat Lee); and 3) the process of preservation of the Buddhist sandstone sculpture. This is a documentary research by collecting data from texts, articles, research reports, and dissertations. It is also a qualitative research by collecting data from interviewing the Buddhist art scholars, archaeologists, and local sages who know and have experiences to sculpt the sandstone.

The results are that the influence of Indian craftsmen had spread to Khmers then had propagated to Phayao craftsmen. It has many types of Buddhist sculptures, such as sandstone sculptures which are durable materials. For the Wiangphayao museum, it was first established by Venerable Phrawimonyanamuni, abbot of Wat Lee who collected the Buddhist sculptures in his own monastery. The process of preservation was managed properly. The Buddhist sculptures were maintained according to Archaeological Site, Antique, and Artifact Act 2504 (B.E.) (Revised). But some processes of preservation could not be performed due to limited budget and skilled personnel.

However, the museum is managed by villagers as the committee to preserve the ancient artworks. It also has guide training course for Wat Lee devotees. This is the relationship between community and monastery in Thai society which supports each other and drives the power of community to maintain the Buddhist sandstone sculptures in

museum. In addition, it benefits people who are interested to learn local wisdom of the ancestor.

Keywords: Buddhist Sculpture; Sandstone Sculpture; Wiangphayao Museum

บทนำ

การสร้างประติมากรรมหินทรายจากภูมิปัญญาของช่างพะเยาทำให้เกิดสกุลช่างพะเยาที่มีลักษณะความโดดเด่นในด้านศิลปโบราณวัตถุ เช่น พุทธประติมากรรมหินทรายที่มีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 เนื่องจากเวียงพายวเป็นแหล่งหินทราย ประกอบกับการใช้หินทรายแกะเป็นพุทธประติมากรรม จึงแสดงถึงความรู้ทศอย่างแรงกล้าของช่างและผู้สร้างถวายเป็นสมัยนั้นเป็นอย่างดี

พุทธประติมากรรมหินทรายเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า จึงควรอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชนรุ่นก่อนที่ได้สร้างประติมากรรมเอาไว้ ซึ่งการอนุรักษ์ในขั้นแรก ก็คือการเก็บสะสมโบราณวัตถุรวมถึงพุทธประติมากรรมหินทราย ที่ถือว่าเป็นการอนุรักษ์พุทธประติมากรรมหินทรายระดับหนึ่งเพื่อไม่ได้ถูกทิ้งและถูกขโมยไป โดยเฉพาะทางวัดลีเมื่อได้รับการสนับสนุนงบประมาณในส่วนภาคเอกชนและรัฐบาล ได้มีการจัดเก็บอย่างเป็นหมวดหมู่ รักษาอย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการ นอกจากนั้น ยังได้จัดให้มีการ

แสดงนิทรรศการเพื่อให้มีการศึกษาเรียนรู้แก่ผู้สนใจ และมีการอบรมให้ชาวบ้านวัดลีได้เป็นมัคคุเทศก์และให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์เวียงพายว (วัดลี) ดังนั้น พิพิธภัณฑ์เวียงพายว (วัดลี) จึงเป็นสถานเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของเมืองพะเยาและของประเทศอันเกิดจากจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมของชุมชนในพื้นที่นั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นระหว่างบ้านกับวัดในสังคมไทยว่า มีการเกื้อกูลส่งเสริมกันและกันตลอดเวลา ยิ่งไปกว่านั้น พลังชุมชนที่ร่วมกันก่อตั้งและอนุรักษ์พุทธศิลปะหินทรายของพิพิธภัณฑ์เวียงพายว (วัดลี) ก่อให้เกิดประโยชน์มหาศาลต่อผู้สนใจที่ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ถึงภูมิปัญญาของบรรพชนในอดีตของเมืองพะเยา

หากย้อนไปในอดีต จะเห็นว่าเมืองพะเยาเป็นเมืองเก่าแก่เป็นที่รู้จักในนามอาณาจักรภูเกียมยาว มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 โดยขุนจอมธรรมซึ่งสืบ

เชื้อสายมาจากราชวงศ์ลวจักราชแห่งเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน ซึ่งเป็นผู้สร้างเมืองพะเยาขึ้นและปกครองตนเองอย่างอิสระ โดยการตั้งชื่อเมืองว่า ภูกามยาวหรือเวียงพยาว

คำว่า “เวียงพยาว” นั้น นักวิชาการสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นชื่อเมืองยุคแรก ๆ ของพะเยา คือ ตั้งแต่สมัยขุนจอมธรรมมาสร้างเมืองพะเยาจากการสำรวจแหล่งโบราณคดี และแหล่งที่เก็บรวบรวมพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างสกุลพะเยา พบว่ามี พระพุทธรูป หิน ทราย และประติมากรรมหินทรายของเมืองพะเยาอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่แล้วพระพุทธรูปจะอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม เช่น พระเศียร พระกรหัก นอกจากนี้ ยังได้พบสิ่งที่เป็นส่วนประกอบพระพุทธรูปอื่น ๆ เช่น บานพระพุทธรูป เครื่องประกอบสถาปัตยกรรมและโบราณวัตถุอื่น ๆ อันเป็นศิลปะสกุลช่างพะเยา (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2532: 164-166) นอกจากนั้น ยังพบหลักศิลาจารึกอันเป็นหลักฐานที่สำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์มีจำนวนมากมายถึง 112 หลัก (พระครูปริยัติกิตติคุณ, 2546: 26) อาจกล่าวได้ว่า เมืองพะเยาได้พบหลักศิลาจารึกมากที่สุดในล้านนา (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2532: 118) การค้นพบหลักฐานศิลาจารึก

ดังกล่าวเหล่านี้ ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของประชาชนในแถบนี้ อย่างยาวนานอย่างเดียวเท่านั้น แต่การค้นพบวัตถุทางพระพุทธศาสนาที่แกะสลักด้วยหินทราย เช่น พระพุทธรูปบ้าง เครื่องสักการะที่ประกอบในพิธีกรรมทางศาสนา และเครื่องใช้อื่น ๆ อีกมากมาย ก็แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของผู้คนในยุคนั้นเป็นอย่างดี

ประติมากรรมหินทรายศิลปะสกุลช่างพะเยา เป็นที่ยอมรับในแวดวงศิลปะและโบราณคดีว่ามีความโดดเด่นงดงาม ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแรงบันดาลใจทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากลังกา ภายหลังจากได้ผสมผสานกับศิลปะสุโขทัย ซึ่งเข้ามามีอิทธิพลมากในสมัยพระยู่ทธิชัยธิระ ทำให้งานประติมากรรมหินทรายของพะเยามีความอ่อนช้อยงดงามยิ่งขึ้น (วัดลี, ม.ป.ป.)

ประติมากรรมหินทรายเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดเป็นพุทธศิลปะประจำถิ่นชื่อว่า ศิลปกรรมสกุลช่างพะเยา แม้ว่าอาณาจักรพะเยาจะล่มสลายไปหลังจากที่พม่าเข้ายึดครองอาณาจักรล้านนา ช่วงประมาณ พ.ศ. 2101 เป็นต้นมา พะเยากลายเป็นเมืองร้างช่วงยุคต้นรัตนโกสินทร์ ในปี พ.ศ. 2330 ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอด

ฟ้าจุฬาโลก ทำให้เมืองพะเยาได้ถูกทิ้งร้างนานเป็นเวลา 56 ปี แต่ประติมากรรมหินทรายสกุลช่างพะเยากียังคงหลงเหลือร่องรอยให้ได้ศึกษาสิ่งนี้นับว่าเป็นภูมิปัญญาของชาวพะเยาได้เล็งเห็นถึงความคงทนของวัสดุในการที่จะนำมาเป็นสื่อสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่คงทนอย่างเช่นหินทราย ซึ่งได้แตกกระจาย ชำรุดเสียหาย กระจายกระจายตามวัดร้างต่าง ๆ แม้ภายหลังเมืองพะเยาจะได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ให้กลับเป็นเมืองอีกครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ก็ตามโบราณวัตถุโดยเฉพาะประติมากรรมหินทรายมีพระพุทธรูป เป็นต้น แม้จะมีผู้ที่มีความสนใจดูแล รวบรวมเก็บรักษา แต่ก็มีเป็นส่วนน้อย และการบำรุงรักษาก็ไม่เป็นไปตามหลักวิชาการมีพระพุทธรูปบางส่วนที่ได้รับการบูรณะซ่อมแซมขึ้นมาใหม่ โดยวิธีการพอกปูนทับองค์เดิม หรือมีการทาสีน้ำมันลงทับไปที่องค์พระพุทธรูปจนทำให้รูปแบบมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นคุณค่าของพุทธประติมากรรมหินทรายสกุลช่างพะเยาเหล่านี้ จึงได้เก็บรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่สำคัญอันทรงคุณค่ายิ่งของชาติมาเก็บรักษาสำคัญยิ่งไปกว่านั้น เพื่อที่จะพัฒนาให้

เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนนอกระบบแก่นุชนรุ่นหลังต่อไป จึงได้สร้างอาคารพิพิธภัณฑ์เวียงพาว (วัดลี)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติความเป็นมา และ ประเภท ของ พุทธประติมากรรมหินทรายตลอดถึงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เวียงพาว (วัดลี) และกระบวนการอนุรักษ์พุทธประติมากรรมหินทรายให้ทราบชัดเจนว่ามีความเป็นมา และมีขั้นตอนอย่างไร เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และ ประเภท ของ พุทธประติมากรรมหินทราย
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เวียงพาว (วัดลี)
3. เพื่อศึกษากระบวนการอนุรักษ์พุทธประติมากรรมหินทรายของพิพิธภัณฑ์เวียงพาว (วัดลี)

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นทั้งงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดย ผู้ วิ จ ย ได้ แ บ ง วิธิดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้ วิ จ ย

ศึกษาค้นคว้าประวัติความเป็นมาของ พุทธประติมากรรมหินทราย แนวคิด การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ และกระบวนการ อนุรักษ์ประติมากรรมหินทรายสกุล ช่างพะเยา ที่เก็บรวบรวมไว้ใน พิพิธภัณฑ์เวียงพยาว (วัดลี) จาก เอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สาร นิพนธ์ ที่เกี่ยวข้อง

2. การวิจัยเชิงคุณ ภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้เก็บ ข้อมูล รวบรวมข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ นักวิชาการด้านพุทธศิลป์ นักโบราณคดี และปราชญ์ท้องถิ่นที่มี ความรู้และความเชี่ยวชาญด้านการ แกะสลักหินทราย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย ประวัติความเป็นมา และ ประเภท ของ พุทธ ประติมากรรมหินทราย พบว่า ได้มี วิวัฒนาการมาแต่ครั้งสมัยพระเจ้า อโศกมหาราช ได้สร้างสถูปสาญจี โดย ได้มีการนำเอาหินทรายมาแกะสลัก เป็นรูปสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา แม้ในเบื้องต้น ยังไม่มีการแกะสลักรูป เหมือนพระพุทธรูปเจ้าก็ตาม แต่รูป สัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็น รูปแบบของงานศิลปะเฉพาะในยุคนี้ เช่น ต้นโพธิ์ แท่นบัลลังก์ รูปธรรมจักร และแม้แต่รูปกวางที่แวดล้อมด้วยพุทธ

สาวก ก็สื่อแสดงให้เห็นว่าถึงการสืบ ทอดศิลปะการแกะสลักดังกล่าว ว่า ได้รับการสืบทอดจากสกุลช่างศิลป์ใน ยุคสมัยนั้น มีอิทธิพลต่อการสร้าง ประติมากรรมในอินเดียในยุคต่อมา ตั้งแต่ยุคคันธาระ มถุรา ปาละ-เสนะ อมราวดีและโจฬะของอินเดีย วัสดุที่ ช่างศิลป์นำมาใช้ในการสร้างงานนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นหินทรายแทบทั้งสิ้น จนกระทั่งพระพุทธศาสนาได้แผ่เข้าสู่ ดินแดนสุวรรณภูมิ ในพุทธศตวรรษที่ 3 ความรู้ในเชิงพุทธศิลป์ประเภทนี้ได้ เข้ามาด้วย เห็นได้จากศิลปะขอมเองได้ ใช้หินเป็นวัสดุในการสร้างเทวสถาน พระพุทธรูป เทวรูป และรูปประดับ อื่น ๆ สังเกตได้จากพุทธสถานและ เทวสถานในที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น พระปรางสามยอด เมืองลพบุรี และพระพุทธรูปสมัยทวารวดี ก็ใช้หิน ทรายเป็นวัสดุในการแกะสลัก เป็นสาย อารยธรรมของขอมในสมัยรุ่งเรือง ได้ ทิ้งร่องรอยไว้ ทำให้พุทธศิลป์ใน ประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมา เป็นลำดับ

รูป 1: พระพุทธรหินทรายที่ค้นพบ
ในจังหวัดพะเยา

กล่าวเฉพาะในแถบภาคเหนือ อาณาจักรภูมามยาวถือว่ามี การค้นพบ พุทธประติมากรรมหินทรายมากที่สุด จากการศึกษพบว่า อิทธิพลช่างของ อินเดียมีอิทธิพลที่ส่งผลต่อศิลปะขอม หรือเขมร และสืบทอดอิทธิพลต่อช่าง ศิลปสกุลช่างพะเยาด้วย ไม่ว่าจะเป็น เชิงช่างทางการแกะสลัก การใช้วัสดุ เช่น หินทราย เพื่อสร้างงานพุทธศิลป์ที่ สื่อสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและ งานสร้างสรรค์อื่น ๆ โดยเฉพาะงาน พุทธศิลปะประติมากรรมหินทราย ศิลปะสกุลช่างพะเยาที่ศิลปินแห่งเมือง พะเยาในอดีตได้พบแหล่งหินทราย ซึ่งเป็นวัสดุที่มีความคงทนแข็งแรงอย่าง มาก แต่ก็แข็งแรงและแตกหักง่าย ในบริเวณพื้นที่ขุดค้นได้ยืนยันหลักฐาน ในเรื่องนี้เป็นอย่างดี เนื่องจากพุทธ ประติมากรรมเกือบร้อยละ 97 เปอร์เซนต์ที่ทำจากหินทรายเกิดการ

ชำรุดแตกหักไม่สมบูรณ์เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังคงหลงเหลือร่องรอยให้ได้ศึกษา อยู่บ้าง

ผลการวิจัย แนวคิดเกี่ยวกับการ จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเวียงพาว (วัดลี) พบว่า จุดเริ่มต้นมาจากพระวิมลญาณ มณี เจ้าอาวาสวัดลี เจ้าคณะอำเภอ เมืองพะเยาเป็นผู้ที่สนใจศึกษา ประวัติศาสตร์เมืองพะเยาและได้เก็บ สะสมอนุรักษ์โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่ ถูกทอดทิ้งตามวัดร้างต่าง ๆ ในเมืองมา เก็บรักษาไว้ที่วัดลีจนจำนวน โบราณวัตถุมีมากไม่พอกับสถานที่เก็บ รักษาเดิมจึงดำริที่จะขยายพื้นที่ เก็บให้เป็นสัดส่วน เพื่อจะได้พัฒนา เป็นแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของเมือง พะเยาอีกแห่งหนึ่งจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2550 ด้วยความร่วมมือจากภาครัฐ และเอกชน ตลอดจนชาวชุมชนวัดลี พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้จึงถือกำเนิดขึ้น

รูป 2: อาคารพิพิธภัณฑสถานเวียงพาว (วัดลี)

จุดประสงค์หลักในการก่อตั้ง เพื่อที่จะอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ของชาติ ไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ถึงงานพุทธศิลปะที่ทรงคุณค่ามหาศาล ที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่บรรพชนเมืองพะเยาในอดีตได้สร้างสรรค์ไว้ สำคัญยิ่งไปกว่านั้นเพื่อให้อนุชนรุ่นหลัง ได้เกิดความสำนึกตระหนักถึงคุณค่า ของสมบัติของชาติ เกิดความหวงแหน และช่วยกันอนุรักษ์ สืบสานงานที่มี คุณค่านี้ไว้คู่กับสังคมไทยสืบไป

รูป 3: ศิลาจารึก ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ (วัดลี)

รูป 4: ถ้วยชาม ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ (วัดลี)

ผลการวิจัย กระบวนการ อนุรักษ์พุทธประติมากรรมหินทราย ของพิพิธภัณฑสถาน (วัดลี) พบว่า เป็นไปตามระเบียบของพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (ฉบับแก้ไข) แต่ก็ยังมีระเบียบ กฎหมายหลายอย่างทางพิพิธภัณฑสถาน เชียงใหม่ (วัดลี) ไม่สามารถ ดำเนินการได้ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะ เหตุผลหลายประการ เช่น ทางด้านงบประมาณ บุคลากรดำเนินงาน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑสถาน เชียงใหม่ (วัดลี) ก็มีจุดเด่น กล่าวคือเป็น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่ชุมชนรอบวัดเข้ามามี ส่วนร่วมในการบริหารจัดการและดูแลรักษา โดยได้ทำเป็นกระบวนการอย่าง มีขั้นตอน ตามหลักการของพิพิธภัณฑสถาน บ้าน ในส่วนของการบริหาร เน้น กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดย มีการจัดเก็บดูแลโดยชุมชน เพื่อให้งาน บริการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและ บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง พิพิธภัณฑสถาน ได้จัดโครงการอบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติการให้ความรู้แก่ ประชาชนในชุมชนวัดลี ทั้งที่เป็น ผู้สูงอายุและเด็กเยาวชน จนสามารถที่จะเป็นมัคคุเทศก์น้อยมีหน้าที่ในการนำชมพิพิธภัณฑสถานแก่ผู้เข้าชม ในส่วนของการบริหารจัดการ ได้จัดตั้งเป็นรูปแบบ การบริหารเป็นคณะกรรมการออกเป็น

ฝ่ายต่าง ๆ ให้มีหน้าที่รับผิดชอบ เป็นรูปแบบของจิตอาสาโดยไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ

อภิปรายผล

พุทธประวัติมาหินทรายในพิพิธภัณฑ์วัดลี ถือว่าเป็นศิลปกรรมสกุลช่างพะเยาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของศิลปะสกุลช่างพะเยาเอง การแกะสลักพระพุทธรูปต่าง ๆ จะมีความคงทนในตัว อย่างไรก็ตาม จากการเก็บสะสมรวบรวมพระพุทธรูปในพื้นที่ต่าง ๆ ก็พบการแตกหัก หรือความไม่สมบูรณ์ของพระพุทธรูปไปบ้าง ซึ่งเป็นสิ่งยืนยันว่า แม้พระพุทธรูปหินทรายจะแข็งแกร่งอย่างไรก็ตาม ก็ย่อมผุกร่อนไปตามกาลเวลา บางชิ้นส่วนอาจชำรุดเพราะสภาพดินฟ้าอากาศ บางชิ้นส่วนอาจเกิดจากการเคลื่อนที่ที่ไม่ถูกต้อง จึงทำให้แตกหักก็เป็นไปได้ ดังนั้น การเก็บรักษาสภาพชิ้นส่วนเหล่านี้ จึงเป็นตัวอย่างคำสอนในหลักอนิจจังของสรรพสิ่งเป็นอย่างดี

การอนุรักษ์โบราณวัตถุเหล่านี้มีความลำบากในหลาย ๆ ด้าน เนื่องจากสถานที่เก็บรักษาเดิมไม่เพียงพอ เพื่อที่จะเก็บรักษาให้เป็นสัดส่วน ต่อเมื่อได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน รวมถึงชุมชนวัดลี จึงได้ดำเนินการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการหลายอย่างที่พิพิธภัณฑ์ไม่สามารถปฏิบัติได้ เพราะขาดงบประมาณ รวมถึงบุคลากรในการดำเนินงาน ดังนั้น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์จึงสามารถดำเนินการได้บางส่วน แต่ก็สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

สรุป

ตามที่กล่าวมา จะเห็นว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เวียงพาว ได้เริ่มต้นจากพระวิมลญาณมุนี เจ้าอาวาสวัดลีที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์เมืองพะเยา และต้องการจะอนุรักษ์โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่ถูกทอดทิ้งตามวัดร้างต่าง ๆ ที่ถูกทอดทิ้งและถูกทำลายจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของประชาชน โดยได้เริ่มเก็บรวบรวมพุทธประวัติมากรรมหินทรายไว้ในวัดลีมากมาย เมื่อนายธนเชก อัสวานวัตร ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ได้มาเห็นโบราณวัตถุ และพุทธประวัติมากรรมหินทราย จึงปรารถนาหางบประมาณจัดเก็บโบราณวัตถุ พุทธประวัติมากรรมหินทรายนี้ไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา จึงอนุมัติงบประมาณสนับสนุนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เวียงพาวขึ้น การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์จึงทำให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และประเพณีของพุทธประวัติมากรรมหิน

ทรายที่ได้รับอิทธิพลจากช่างอินเดียที่ส่งต่อมาถึงศิลปะขอม และขยายต่อมายังช่างศิลปสกุลช่างพะเยาในด้านการแกะสลักหินทรายและงานสร้างสรรค์อื่น ๆ ในสกุลช่างพะเยาเอง นอกจากนี้พิพิธภัณฑียังมีกระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบตามหลักพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดเก็บดูแล มีการอบรม

สัมมนาเชิงปฏิบัติการให้ความรู้แก่ประชาชน ทั้งผู้สูงอายุและเด็กเยาวชนจนสามารถเป็นมัคคุเทศก์น้อยนำชมพิพิธภัณฑ์แก่ผู้เข้าชมได้ การอนุรักษ์พุทธประติมากรรมหินทรายในพิพิธภัณฑ์นี้จึงก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่สังคม ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ ชัยดรุณ. (2551). *โบราณวัตถุและศิลปวัตถุในพิพิธภัณฑ์เวียงพยาว (วัดลี)*. พะเยา: นครนิวส์การพิมพ์.
- พระครูปริยัติกิตติคุณ. (2546). *บทประเด้น่าสนใจในหอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ*. พะเยา: หอวัฒนธรรมนิทัศน์วัดศรีโคมคำ.
- วัดลี. (ม.ป.ป.). *พิพิธภัณฑ์เวียงพยาว (วัดลี)* (เอกสารอัดสำเนา).
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2532). *พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิลปวัฒนธรรม. (2538). *ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมเมืองพะเยา*. กรุงเทพมหานคร: พิษณุเวช พรินท์ติ้ง เซ็นเตอร์.
- สมทรง ปุณณฤทธิ. (2525). *เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมบูชา.
- แสง จันทรงาม. (2523). *ศาสนาในลานนาไทย*. เชียงใหม่: ทิพย์เนตรการพิมพ์.